

Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Ympäristövastuualue

Viite ESAVI/5673/2023

Aihe Jyllinkosken voimalaitoksen vesitalousluvan rauettaminen, patorakenteiden osittainen purku ja pohjapadon rakentaminen

Etelä-Suomen aluehallintovirasto on pyytänyt Satakunnan Museon lausuntoa koskien Vatajankoski Oy:n lupahakemusta pohjapadon rakentamiseksi Jyllinkosken voimalaitokselle, patorakenteiden purkamiseksi ja vesitalousluvan rauettamiseksi. Jyllinkoski sijaitsee Karvianjoella noin 30 km Kankaanpään keskustasta pohjoiseen.

Pohjois-Satakuntaa sähköistänyt Vatajakosken Sähkö Oy perustettiin 1926 ja sen ensimmäinen voimalaitos valmistui Honkajoen Vatajakoskelle 1927. Jyllinkosken Vatajankosken Sähkö Oy osti 1946, siitä tuli yhtiön kolmas voimala. Samaan aikaan yhtiön laajalle levinnyt sähköverkko yhdistettiin valtakunnan verkkoon, jolloin yhtiön tuottamalle sähkölle oli laajemmat markkinat. Jyllinkoskella voimalaitosalue rakennettiin 1950 kosken etelärannalle vanhemman myllyn ja sahan paikalle. Voimalaitosalueen rakennuksista, voimala, syöttövesiputki ja patoa uudistettiin vuonna 1996.

Ennen patoa ja voimalaa alueella on sijainnut kaksi viimeistään 1840-luvulle ajoittuvaa myllyä. Jyllinkosken mailla sijainneen myllyn yhteydessä oli myös saha 1900-luvun alkupuolella. Myllyt ja saha purettiin voimalaitoksen ja padon rakentamisen yhteydessä. Rakennuksista on jäänteitä ympäristössä.

Hankesuunnitelman selostuksen mukaan pohjapato on tarkoitus rakentaa Jyllinkosken yläosalle, nykyisen voimalaitospadon yläpuolelle. Nykyisen voimalaitospadon pohjois- ja eteläpäädyn betoniset tukimuurit säilytetään. Muilta osin patorakenteet puretaan kallion pinnan tasolle asti. Lisäksi padolta noin 120 metriä alapuolella sijaitsevalle voimalaitokselle johtava 1990-luvulla uusittu puinen tuloputki puretaan.

Hankkeen vaikutusta yläpuolisen joen vedenkorkeuksiin pienennetään rakentamalla voimalaitospadon yläpuolella kivi- ja maa-aineksista virtaussuuntaan noin 80 metriä pitkä pohjapato. Padon kaareva noin 30 metriä pitkä harja sijoitetaan noin 80 metriä

voimalaitospadolta ylävirtaan. Padon rakentamisen seurauksena voimalaitospadon alapuolella Jyllinkoskessa virtausolosuhteet tulevat muuttumaan ja alue palautuu vesiympäristöksi.

Selostuksen mukaan hanke edistää luontotyyppiltään vaarantuneeksi luokiteltujen virtavesien ennallistamista ja parantaa mm. uhanalaisten lajien, kuten taimenen ja raakun elinolosuhteita Karvianjoessa. Hakemuksen mukaan hanke parantaa myös merkittävästi Jyllinkosken maisema- ja virkistysarvoa.

Koski ja voimalaitos kuuluvat suurelta osin maakunnallisesti merkittävään Rakennuskoski-Jyllinkoski kulttuurimaisemaan, joskin voimalan pato rajautuu alueen ulkopuolelle. Maakunnallisesti merkittävä aluerajaus on osoitettu aluemerkinällä Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 (2019) ja jossa siihen liittyy suunnittelumääräys: *Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä mukaan lukien avoimet viljelyalueet. Kaikista aluetta tai kohdetta koskevista suunnitelmista ja hankkeista, jotka oleellisesti muuttavat vallitsevia olosuhteita, tulee museoviranomaiselle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Kohteen ja siihen olennaisesti kuuluvan lähiympäristön suunnittelussa on otettava huomioon kohteen kulttuuri-, maisema-, luonto- ja ympäristöarvot sekä huolehdittava, ettei toimenpiteillä ja hankkeilla vaaranneta tai heikennetä edellä mainittujen arvojen säilymistä.*

Lisäksi voimalaitoksen alue liittyy kokonaisuudessaan laajaan maakunnallisesti merkittävään Karvianjoen kulttuurimaisemaan, joka on osoitettu Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 maisemallisesti tärkeäksi alueeksi. Aluetta koskee vaihemaakuntakaavassa suunnittelumääräys: *Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä.*

Hankealueella on voimassa vuonna 2002 vahvistettu Karvianjokilaakson osayleiskaava. Kosken etelärannalle sijoittuva voimalaitosalue on kaavassa osoitettu energiahuollon alueiksi (EN). Sen ympäristössä joki- ja koskialueen saaret ja rannat ovat osoitettu maa- ja metsätalousvaltaisiksi alueiksi, jolla on erityisiä ympäristöarvoja (MY). Vesialue kuuluu Natura 2000 verkostoon (W/Na). Eteläpuolelle jäävän pienen kyläraitin varrella oleva kaupparakennuksella on säilyttämismerkintä (sr). Osayleiskaavassa on osoitettu koskialueen eteläpuolisella pellolla sijaitseva kiinteä muinaisjäänös, Jyllin kivikautinen asuinpaikka (SM). Koski- ja voimalaitosalue kuuluu kaavassa osana kyläkuvallisesti arvokkaaseen

alueeseen *Rakennuskoski-Jyllinkoski*, joka on merkitty kaavaan alumerkinnällä (km). Osayleiskaavassa MY-merkintään liittyy kaavamääräys, jonka mukaan alueella on kiinnitettävä erityistä huomiota kulttuuri- ja luonnonmaiseman arvoihin sekä ympäristön hoitoon. Puuston käsittelyssä ja hakkuissa tulee ottaa huomioon metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt. Alueelle ei saa rakentaa uudisrakennuksia tai suorittaa toimenpiteitä, jotka voisivat vaarantaa ympäristöarvoja (rakentamis- ja toimenpiderajoitus, MRL 43.2 §).

Kesällä 2022 alueella toteutettiin hakijan tilaamana Satakunnan Museon toimesta rakennettua ympäristöä ja maisemaa koskeva selvitys (FM Jari Heiskanen). Selvityksen yhteydessä Jyllinkosken vuonna 1950 voimalaitosrakennus arvotettiin luokkaan B: *Merkittävä rakennus tai rakennusosa. Muutoksista huolimatta kulttuurihistoriallisesti tärkeä osa alueen historiallista kokonaisuutta, rakennusperintöä ja kerrostumia. Sietää muutoksia, säilyneet ominaispiirteet huomioitava. Säilyttäminen suositeltavaa/harkinnanvaraista.* Voimalaitoksen syöttövesiputki (1950/1996), pato (1950/1996), voimalan asuinpiha (1950/1996) sekä silta (1950-luku) arvotettiin luokkaan C: *Tavanomainen, nuorempi tai muuttunut rakennus, jolla on arvoa osana kokonaisuutta. Sietää muutoksia. Säilyminen ei välttämätöntä.*

Lupahakemussuunnitelman mukaan purettavan voimalaitospadon pohjois- ja etelärannan betoniset tukimuurit säilytetään ja pohjoisrannan muurin läheisyydessä olevat, mahdolliset myllyrakennuksen kivirakenteet jätetään koskemattomiksi. Voimalaitospadosta noin 70 metriä alavirtaan, kosken etelärannalla sijaitsevat myllyn ja sahan jäänteet, joihin ei kohdisteta toimenpiteitä. Edellä mainittujen myllyjen ja sahan jäänteet sijaitsevat tulevan pohjapadon alapuolisella jokiosuudella, eikä hankkeella ole niihin haitallista vaikutusta.

Satakunnan Museon kannanotto

Satakunnan Museo ei näe estettä hankkeen toteutukselle. Alueella toteutetun selvityksen yhteydessä rakennushistoriallisia arvoja todettiin ainoastaan vuonna 1950 valmistuneella voimalarakennuksella, jota hanke ei varsinaisesti uhkaa. Voimalaa edeltäneestä myllyajasta on säilynyt vain vähäisiä jäänteitä, jotka tulevat jäämään paikoilleen. Koskimaisema ja voimala sijoittuvat jyrkkärantaan notkoon ja rakennettua ympäristöä peittää runsas kasvillisuus.

Rakennettua ympäristöä ja maisemaa koskevan selvityksen raportissa mainitaan: *Joki, koski, voimala, pato ja silta sijoittuvat peltomaiseman yhteydessä olevaan*

hyvin rehevään ja peitteiseen notkelmaan. Voimalaitosalueella tai koskella ei ole näkyvää asemaa kauko-, pelto- tai kylämaisemassa. Erityisesti voimalan eteläpuolella olevan pellon metsittyminen on peittänyt voimala-alueen aseman tie- ja kylämaisemassa. Jyrkkäpiirteisen jokimaiseman ja puuston maisemoima voimala, pato ja syöttövesiputki ovat nähtävissä vain hyvin paikallisesti Katkotien sillalta, jossa näkyvimmän ja tunnistettavimman osan voimalaa muodostavat pato ja sen syöttövesiputki.

[...] Hankkeen, padon ja syöttövesiputken purkamisen vaikutukset maakunnallisesti merkittäviin Rakennuskoski-Jyllinkoski kulttuurimaisemaan tai Karviajokilaakson kulttuurimaisemaan, jotka painottavat perinteistä, talonpoikaista rakentamista ja peltomaisemia, jäävät hyvin vähäisiksi. Topografian ja rantamaiseman kasvaneen peitteisyyden vuoksi koskella, voimalaitoksella, padolla tai sillalla ei ole näkyvää asemaa maisemassa. Yleiskaavassa huomioituun kyläalueeseen hankkeella ei ole myöskään vaikutuksia.

Syöttövesiputken ja padon osittainen purkaminen vaikuttavat lähinnä vain sillalta avautumaan maisemaan ja luonnonmaisemaan kosken palatessa ympärivuotiseksi. Maisemalliset vaikutukset eivät välttämättä ole negatiiviset. Alueen toiminnallisesta historiasta kertovat rakenteet, kuten voimalaitosrakennus ja entiset myllynpaikat jäävät paikoilleen. Kasvillisuuden raivaaminen toisi alueen rakenteita paremmin esiin.

Kuten alueella toteutetussa kulttuuriympäristö- ja maisemaselvityksessä todetaan, voidaan hanke nähdä yhtenä vaiheena Karvianjoen ja Jyllinkosken vähintään 200 vuotta jatkuneessa myllyjen, peltojen, uiton, sahojen ja voimalaitosten hyväksi tehdyssä muokkauksessa.

Kunnostustyötä varten joen etelärannalle rakennetaan huoltotie. Hankesuunnitelmassa mainitaan, että tien rakentamisessa etelärannan pellolla oleva muinaisjäänös huomioidaan ja toimenpiteistä sovitaan kiinteistön omistajan ja Museoviraston kesken. Kun tieyhteyden järjestämisen suunnitelmat etenevät, tulee kuitenkin olla yhteydessä Museoviraston sijaan Satakunnan Museoon.

Satakunnan Museolla ei ole oman toimialansa puitteissa muuta huomautettavaa hankkeesta.

Satakunnan Museo

Museonjohtajan sijaisena Akuliina Aartolahti

Tutkija Olli Joukio

Arkeologi Leena Koivisto

Tiedoksi

Varsinais-Suomen ELY-keskus/kirjaamo, Katariina Alaspää
Satakuntaliitto/kirjaamo, Susanna Roslöf, Daniel Nagy
Museovirasto/kirjaamo

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä